

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2011

Adam Ošťádal

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Adam Ošťádal

**Antikomunistická propaganda v USA
1945–1975**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Adam Ošťádal**

Vedoucí práce: **PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.**

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

OŠŤÁDAL, Adam. *Antikomunistická propaganda v USA 1945–1975*. Praha, 2011. 43 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.

Abstrakt

Antikomunistická propaganda slavila své největší úspěchy od konce 40. let 20. století až do počátku války ve Vietnamu. Dokázala americkou společnost přesvědčit o důležitosti účasti v korejské válce, doma se jí podařilo rozpoutat až panický strach z „Rudých“ a značně ovlivnit život a chování Američanů čelícím hrozbě jaderného konfliktu mezi USA a SSSR. Zajistit a udržet podporu americké účasti ve Vietnamu však vládní propaganda nedokázala. Cílem práce je formulovat příčiny selhání propagandy, které je označováno za jeden z rozhodujících faktorů vedoucích ke stažení vojsk a konečné prohře ve Vietnamu.

Abstract

Anticommunist propaganda achieved its greatest success in the period from the late 40s of the 20th century until the beginning of the Vietnam War. It managed to convince the American society of participation in the Korean War, to launch a Red Scare at home and to affect greatly the lives and behavior of the Americans facing a threat of a nuclear conflict between the U.S. and the USSR. However it failed to ensure and maintain support for the U.S. involvement in Vietnam. The main goal of this work is to specify causes of the propaganda failure which is considered one of the decisive factors that led to the withdrawal of troops and final defeat in Vietnam.

Klíčová slova

Spojené státy americké, propaganda, komunismus, antikomunismus, kultura, McCarthy, válka ve Vietnamu, média

Keywords

United States of America, propaganda, communism, anticommunism, culture, McCarthy, Vietnam War, media

Rozsah práce: 68 126 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. 5. 2011

Adam Ošřádal

Poděkování

Děkuji PhDr. et Mgr. Kryštofu Kozákovi, PhD. za inspirující podněty při výběru tématu této práce, za cenné připomínky během jejího psaní a především za jeho vstřícnost a ochotu.

Rád bych poděkoval své rodině za trpělivost a podporu a zvláště rodičům za čas, který věnovali čtení raných verzí této práce, a důležitou zpětnou vazbu.

Projekt bakalářské práce	
Jméno:	Adam Ošťádal
E-mail:	adam@spyboy.cz
Semestr:	LS
Akademický rok:	2008 - 2009
Název práce:	Antikomunistická vládní propaganda v USA 1945 - 1975
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	LS, 2009 - 2010
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Oldřich Tůma, PhD.
Vedoucí práce (není povinné):	Kryštof Kozák, PhD.
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Delší dobu mne zajímá americká společnost a kultura v 50. letech v souvislosti se studenou válkou. Toto období je úzce spjato s vládní antikomunistickou propagandou, jejíž intenzita a úspěšnost právě vrcholily. Studium mechanismů politické propagandy a jejich dopadů na společnost v následujících dvou desetiletích mi pomohou lépe chápat vývoj společnosti a myšlení v USA a poskytnou možnost nového pohledu i na současné události - např. invazi do Iráku.
Předpokládaný cíl (5 řádek):	V práci se chci zabývat otázkou, proč politická propaganda úspěšná na konci 40., v 50. a první polovině 60. let ztratila vliv a nepřesvědčila americkou společnost o nutnosti setrvání ve válečném konfliktu ve Vietnamu do konečného vítězství. Selhání propagandy, sílící protiválečné naladění médií a filmového průmyslu bývají označovány za jeden z rozhodujících faktorů, který vedl ke stažení vojsk a faktické prohře ve Vietnamu.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Antikomunistická vládní propaganda slavila své největší úspěchy od konce 40. let až do počátku války ve Vietnamu. Dokázala americkou společnost přesvědčit o důležitosti účasti v Korejské válce, doma se jí podařilo rozpoutat tzv. špionománii a značně ovlivnit život a chování Američanů čelícím reálné hrozbě jaderného konfliktu mezi USA a SSSR. Přestože se politická propaganda a její techniky neustále vyvíjely a byly čím dál propracovanější (mimo jiné v souvislosti s technickým pokrokem), zajistit a udržet podporu americké účasti ve Vietnamu politická propaganda již nedokázala. Jaké faktory se podílely na neúspěchu? Nesprávné hodnocení situace, ztráta rozhodujícího vlivu v médiích nebo názorové posuny ve společnosti a tomu odpovídající změny v účinnosti propagandistického působení?
Předpokládaná struktura práce (10 řádek):	1. úvod do problematiky, vymezení cíle práce a metodiky 2. definice pojmu propaganda, obecná charakteristika politické propagandy a způsobů, kterých používá k dosažení určeného cíle 3. vývoj politické propagandy v USA: (i) konec 40. let, poválečná změna v nahlížení na SSSR a komunismus, počátky mecarthysmu; (ii) 50. léta a válka v Koreji, špionománie, příprava americké společnosti na jaderný konflikt; (iii) společenské změny v 60. letech; (iv) období války ve Vietnamu

- 4. srovnání a hodnocení propagandy v jednotlivých obdobích v kontextu vývoje americké společnosti a celosvětových událostí, příčiny selhání propagandy v podpoře vietnamské války**
5. diskuse účinnosti a limitující faktory působení propagandy v USA v období 1945 - 1975
6. závěr, hlavní poznatky s přesahem do současnosti

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

- ELLUL, Jacques. Propaganda : The Formation of Men's Attitudes. New York : Random House, Inc., 1965. 353 s.
- FRIED, Richard M. Nightmare in red : the McCarthy era in perspective. New York Oxford : Oxford University Press, 1990. 243 s.
- GEORGE, Alice L. Awaiting Armageddon : how Americans faced the Cuban Missile Crisis. Chapel Hill : The University of North Carolina Press, c2003. 238 s.
- HALLIN, Daniel C. The uncensored war : the media and Vietnam. Berkeley : University of California Press, 1989. 285 s.
- HIXSON, Walter L. Parting the Curtain : Propaganda, Culture, and the Cold War. New York : St. Martin's Press, 1997. 312 s.
- CHATFIELD, Charles. An American ordeal : the antiwar movement of the Vietnam era. Syracuse : Syracuse University, 1990. 495 s.
- MAY, Elaine Tyler. Homeward Bound : American Families in the Cold War Era. New York : Basic books, c1988. 284 s.
- POWERS, Richard Gid. Not without honor : the history of American anticommunism. New Haven : Yale University Press, 1998. 554 s.
- ROSE, Kenneth D. One nation underground : The Fallout Shelter in American Culture. New York : New York University Press, c2001. 313 s.
- TINDALL, George Brown, SHI, David E. Dějiny Spojených států amerických. 2. opravené vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 897 s.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD.....	11
1. PROPAGANDA V MNOHA PODOBÁCH.....	13
1.1 PROPAGANDA POLITICKÁ A SOCIOLOGICKÁ	13
1.2 PROPAGANDA AGITACE A INTEGRACE	16
1.3 PROPAGANDA IRACIONÁLNÍ A RACIONÁLNÍ	17
2. PROPAGANDA VE 40. LETECH.....	19
2.1 KOMUNISTÉ V HOLLYWOODU	21
2.2 PROPAGANDA A NÁBOŽENSTVÍ	23
3. PROPAGANDA V 50. LETECH.....	25
3.1 PROPAGANDA A MCCARTHISMUS	25
3.2 PROPAGANDA A POPULÁRNÍ KULTURA	26
3.3 ŽIVOT VE STÍNU 3. SVĚTOVÉ VÁLKY	27
4. PROPAGANDA V 60. LETECH.....	30
4.1 ANTIKOMUNISMUS EXTREMISMEM.....	30
4.2 MÉDIA A VÁLKA VE VIETNAMU	32
4.3 KRIZE NA DOMÁCÍ FRONTĚ.....	34
5. PROPAGANDA V 70. LETECH?.....	38
ZÁVĚR	40
SUMMARY	42
POUŽITÁ LITERATURA.....	43

Úvod

Propaganda je velice atraktivním tématem. Je zajímavé prohlížet si staré propagandistické plakáty či se dívat na propagandistický film. Působí úsměvně a mrazivě zároveň, když evokují dobu, ve které se zrodily. Toto jsou zřejmě nejtypičtější příklady propagandy, které si vybavíme. Propaganda však nejsou jen plakáty, filmy, proslovy a tendenční články v tisku. Jedná se o složitý mechanismus fungující ve společnosti a do jisté míry je i její přirozenou součástí, jak si později ukážeme.

Tato práce se zabývá antikomunistickou propagandou ve Spojených státech v letech 1945–1975, v době z pohledu propagandy velice pozoruhodné. Zkoumané období je ohraničeno koncem 2. světové války a koncem války ve Vietnamu, tedy zásadním obratem v nahlížení propagandy na komunismus a jejím ztroskotáním během vleklého konfliktu v jihovýchodní Asii. Obecně se za příčinu neúspěchu vietnamské války považuje ztráta její podpory ve společnosti. Válečná propaganda by však měla tuto podporu posilovat a upevňovat. Z jakého důvodu k tomu nedocházelo? Cílem této práce je nalézt příčiny selhání antikomunistické propagandy v době války ve Vietnamu srovnáním její podoby v předešlých dvou desetiletích na pozadí politického a sociálního vývoje americké společnosti.

Domnívám se, že znalost základních principů fungování propagandy umožní lépe porozumět současnému dění ve světě. Propaganda je dnes poměrně diskutovaným tématem v souvislosti s Čínou, Severní Korejí, arabskými zeměmi i Spojenými státy. Ve všech uvedených příkladech jsou mechanismy jejího fungování totožné a neliší se od těch, které formovaly společnost v období, jímž se budeme zabývat. Z tohoto důvodu je propaganda stále aktuálním jevem, který bychom měli i nadále studovat a snažit se mu lépe rozumět.

První kapitola této práce slouží jako teoretický úvod do problematiky propagandy a jejího fungování – seznamuje čtenáře se základními typy propagandy a limity jejich použití. Další struktura odpovídá časovým úsekům, které budeme mezi sebou porovnávat a které se přibližně kryjí s jednotlivými dekadami. Tyto kapitoly jsou opatřeny úvodem do problematiky daného období a uzavřeny popisem propagandy v něm působící. Samostatné podkapitoly jsem následně věnoval tématům, jež považuji za důležitá. Cílem této práce není popisovat historický vývoj ve Spojených státech, z tohoto důvodu jsem se rozhodl řadu událostí zcela vynechat nebo jen okrajově zmínit a prostor naopak přenechat událostem z hlediska vlivu na propagandu klíčovým. Čtenář si může povšimnout, že jsou zde opomenuty vládní výdaje na antikomunistickou propagandu. Stalo se tak ze dvou důvodů. Jednak je velice obtížné či skoro nemožné získat přesnější údaje, které byly v rozpočtech institucí vyčleněny na propagandistickou činnost či její podporu, za druhé je důležité uvědomit si, že výdaje by byly

důležitou vstupní hodnotou pro určování efektivnosti propagandy¹, nás však zajímají výsledky propagandy, které velice často nejsou přímo úměrné vynaloženým nákladům.

Pro psaní této komparativní studie byla stěžejní kniha francouzského sociologa Jacquese Ellula *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, jehož typologizaci propagandy jsem se rozhodl použít. Tuto knihu lze považovat za klasické dílo v oblasti zkoumání propagandy a doporučuji ho každému, kdo se bude propagandou blíže zabývat. Monografie R. G. Powerse *Not without honor: the history of American anticommunism* byla spolu s *A People's History of the United States* Howarda Zinna bohatým zdrojem detailních informací o událostech, které v této práci popisují. Zatímco Powers nahlíží na události z poměrně konzervativních pozic, ze Zinnova textu je výrazně patrný jeho postoj jako socialistického a protiválečného aktivisty, čemuž u obou autorů do jisté míry podléhal výběr faktů a následná argumentace. Mohu říci, že se obě knihy v tomto směru doplňovaly a pomohly mi tak k dosažení větší míry objektivity této práce. S nejradikálnějšími názory jsem se však v knize Paula Johnsona *Dějiny 20. století*, kde autor píše o systematické snaze médií politicky zlikvidovat prezidenty Johnsona i Nixona a názor, že se veřejné mínění obrátilo proti válce, považuje za výmysl. Přesto tato kniha obsahuje velké množství zajímavých faktů, které se vztahují ke zkoumanému časovému období.

Poznámka: V této práci přejímám některé názory citovaných autorů, nebo na ně odkazuji. V těchto případech jsou dané věty či úseky opatřeny citací.

---

¹ Měření efektivnosti propagandy je samo o sobě problematické, viz kapitola 1.

1. Propaganda v mnoha podobách

Přestože cílem této práce není zkoumání a popis fenoménu propagandy, je nesmírně důležité pochopit, co se za slovem propaganda skrývá, a osvětlit základní principy a mechanismy jejího fungování. Teprve pokud se s nimi seznámíme, umožní nám to odpovědět na řadu otázek, které si tato práce klade.

Pojem propaganda je poměrně obtížné definovat. Propaganda se neustále vyvíjí a její charakter se za posledních 100 let značně proměnil. Většina autorů, kteří se tímto fenoménem zabývají, nabídla svou vlastní definici. Zpravidla nazírají na propagandu jako na nástroj pro ovlivnění či změnu názoru určité skupiny. To však může být nepřesné a zjednodušující. Propagandu je třeba vnímat jako komplexní a poměrně složitý mechanismus, jehož spouštěčem nemusí být jen agitace. Pokusím se, aby čtenář po přečtení této kapitoly získal základní představu o tom, co vše propaganda uvnitř moderní společnosti zahrnuje, jak v ní funguje a jak ji spoluutváří.

Francouzský filozof a sociolog Jacques Ellul (1912–1994), jeden z předních odborníků v oblasti propagandy, ve své knize *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*² provedl základní typologizaci druhů propagandy dle jejich charakteru, cílení a výsledků. V této kapitole budu z jeho modelu členění vycházet, domnívám se totiž, že velice dobře postihuje rozdíly mezi jednotlivými druhy propagandy, které se ve zkoumaném úseku dějin Spojených států vystřídaly, a zároveň poukazuje na limity, kterých americká antikomunistická propaganda v této době dosáhla.

1.1 Propaganda politická a sociologická

Vysloví-li se slovo „propaganda“, většina z nás si ihned vybaví **propagandu politickou** (jak ji Ellul označuje ve své typologii), která se mnohdy chybně považuje za synonymum propagandy samotné. Hitlerova, Mao Ce-tungova nebo Stalinova propaganda v meziválečném Sovětském svazu jsou jejími typickými příklady. Politická propaganda pomáhá šířit určitou ideologii s cílem, aby veřejnost přijala jistou politickou či ekonomickou strukturu, aby přijala zamýšlené politické kroky (např. motivovat společnost ke vstupu do války, k přijetí

---

² ELLUL, Jacques. *Propaganda : The Formation of Men's Attitudes*. Reprint of the 1965 ed. New York : Vintage, 1973. 352 s. ISBN 0-394-71874-7.

společenských změn). Tento typ propagandy má jasně vytyčenou základní linii a bývá podpořen propracovanými argumenty.

Významnou úlohu ve zkoumaném období hrála tzv. **propaganda sociologická**³. Ta je mnohem komplexnější než propaganda politická a zároveň funguje v podstatě opačným směrem. Nepomáhá vytvářet nové politické, sociologické či ekonomické prostředí, naopak se o tyto struktury opírá a skrze ně zakořeňuje danou ideologii do společnosti, což vede k aktivní účasti mas a přijetí nové ideologie jedinci ve společnosti. Cílem není pasivní přijetí nové ideologie, ale aktivní zapojení jedince a jeho maximální adaptace na dané sociologické prostředí.

Sociologická propaganda zpravidla ovlivňuje společnost, aniž by byla viditelná. Propaganda obecně nešíří ideologii, ale nová kritéria hodnocení a výběru, na jejichž základě se člověk s ideologií ztotožní. V případě sociologické propagandy je přijímá skrze (nově vytvořené) zvyky a návyky zcela přirozeně, jako by se pro ně sám rozhodl. Tento typ propagandy tak sjednocuje velké množství individualit na základě nějakého vzorce chování, přičemž nejde o samovolné šíření myšlenek a názorů, jako spíše životního stylu a vědomého i nevědomého chování.

Na rozdíl od propagandy politické využívá propaganda sociologická hesel zřídka, nejsou také formulovány jasné cíle. Sociologická propaganda vychází z obecného společenského klimatu, šíří se spontánně a *není výsledkem žádné propagandistické akce*. Mnoho lidí šíří tuto propagandu zcela nevědomě. Vezměme si dobový příklad: představitelé a tvůrci sitcomu *The Adventures of Ozzie and Harriet* (1952–1966) si nekladli za cíl šíření propagandy, propagandistický prvek je však přítomen v zobrazení amerického snu (*American dream*) a amerického životního stylu (*American way of life*). Diváci tohoto úspěšného seriálu však přejímají vzorce chování svých hrdinů a inspirují se jejich životním stylem. Podobně funguje většina reklam či komerčních filmů – jsou nositeli propagandy, ale jsou natolik přirozenou součástí našich životů, že je jako propagandu nevnímáme. Významnou měrou se však podílejí na formování našich názorů, postojů a hodnot, které neustále upevňují, a společnost se díky nim názorově sjednocuje a stává se konformní (sociologická propaganda *de facto* posiluje sama sebe).

Vznikají však otázky, jak propagandista, tj. tvůrce propagandy, může sociologické propagandy využít, proč je natolik důležitá a z jakého důvodu jí věnuje tolik prostoru. Máme-li vytvořenou obecnou koncepci společnosti a jejího životního stylu, jedinec, který se na tento životní styl adaptuje, vnímá následně tento styl jako dobrý a *správný* a cokoli, co z jeho

mantinelů vystupuje, či je vůči němu v opozici, vnímá jako *špatné* (případně až ohrožující společenské uspořádání, v němž žije). I běžná politická propaganda stojí na základním černobílém normativním hodnocení „dobrý – špatný“. Jestliže sociologická propaganda tyto základy připraví (a jsou pak kvůli tomu pevnější a přirozenější), politická propaganda je poté mnohem účinnější a její výsledky se dostaví dříve.

Lze tedy říci, že sociologická propaganda je prostředkem pro přípravu půdy pro politickou propagandu, případně se v ni může přirozeně přeměnit – propagace životního stylu není až tak vzdálená od propagace „jediné a správné politické pravdy“, jak by se na první pohled mohlo zdát. Sociologická propaganda je pomalý proces vyžadující stabilní a aktivní společnost (její součástí jsou občansky angažovaní jedinci), ale zároveň není schopna vyvolat nějakou akci – k tomu je třeba „klasická“ politická propaganda, jejímž cílem je vyburcování davu.

Na tomto místě bych rád citoval Jacquese Ellula, který poukázal na úzký vztah mezi americkou společností a sociologickou propagandou:

Sociologická propaganda je ve Spojených státech přirozeným výsledkem základních prvků amerického života. Na počátku musely Spojené státy sjednotit příliš různorodou společnost, která se do Ameriky sestěhovala z různých evropských zemí s různými tradicemi a zvyky. Jedním z velkých problémů na konci 19. století bylo nalézt cestu k rychlé asimilaci všech skupin obyvatelstva. Řešením se ukázala psychologická standardizace – vytvoření amerického životního stylu jako prostředku unifikace a zároveň [sociologické] propagandy. Současně tato uniformita hraje rozhodující – ekonomickou – úlohu: určuje rozsah amerického trhu. Vysoká produkce vyžaduje vysokou spotřebu, ta však nemůže existovat, nebude-li mezi lidmi rozšířen stejný pohled na to, co je pro život potřebné. Obchodník potřebuje mít co nejvíce psychologicky jednotnou společnost, aby na ni mohl cílit svou reklamní kampaň, stejně tak chce očekávat rychlou a masivní reakci trhu. Konformní život a konformní myšlení jsou tak nerozlučitelně spjaty.

Takováto konformita však může vést až do neočekávaných extrémů. Vezmeme-li americký liberalismus a důvěru Američanů ve svou ekonomickou sílu a politický systém, je složité pochopit „vlnu kolektivní hysterie“, která odstartovala v roce 1948 a vyvrcholila v období mccarthismu. Tato hysterie pravděpodobně pramenila z neurčitěho pocitu ideologické slabosti a jisté neschopnosti pojmenovat základy americké společnosti. Odtud pochází potřeba definovat „American way of life“, aby byl

---

³ V původním znění „sociological propaganda“.

vědomý, jasný a ctěný. Hledání sebe sama [společnosti] doprovázené přehnanými prohlášeními mělo zakrýt vratké ideologické pozice. Toto vše vytváří ideální prostředí pro organizovanou propagandu.⁴

Autor je názoru, že americká společnost je propagandou dlouhou dobu ovlivňována a do jisté míry rovněž budována. Je tak přirozeně navyklá ji přijímat, což může usnadnit přenos myšlenek od propagandisty směrem k jejich přijetí společností. Tímto úryvkem jsem také chtěl demonstrovat, nakolik je důležité vnímat propagandu širěji než jen jako nástroj politické agitace, jak jsem uvedl výše.

V další části této kapitoly se pokusím vysvětlit rozdíl mezi dalšími typy propagandy dle Ellulova členění, tzv. propagandou agitace a propagandou integrace.

1.2 Propaganda agitace a integrace

Propaganda agitace je velmi efektivní, upoutává pozornost svým výbušným, v některých případech až revolučním charakterem. Tento typ propagandy dokáže jedince neobyčejně motivovat a přimět ho k akci, která by byla za běžných podmínek jen těžko představitelná (plnění rozkazů, přinášení obětí, ochota riskovat život). Nejlépe funguje v krizi, kterou případně sama dokáže vyprovokovat. Zde však platí pravidlo, že čím dříve a čím větších výsledků tato propaganda dosáhne, tím krátkodobější dosažené výsledky budou. Propaganda agitace rovněž není vhodná jako prostředek k dosažení „velkých cílů“. Společnost nemůže být intenzivnímu tlaku, který je na ni vyvíjen, vystavena příliš dlouhou dobu – nadšení společnosti (často spojené s očekáváním zásadních změn k lepšímu v krátkém horizontu) se rychle promění v beznaděj a depresi. Je ovšem více než vhodná pro dosahování cílů dílčích, případně jejich postupné série. Období tlaku na dosažení určitého cíle je v tomto případě střídáno obdobím relaxace a klidu.

Tato propaganda je nejsnáze proveditelná. Je cílena na ty nejjednodušší pocity, plné zloby a násilí, skrze nejjednodušší prostředky. Zloba je velice snadno vyprovokovatelný pocit, který určitou nezáviděníhodnou situaci spojí s někým druhým, kterého je nutné potrestat jako viníka a původce dané situace (v případě mccarthismu komunisté, v Hitlerově Německu Židé...). K realizaci této formy propagandy není třeba velký technický aparát, agitátor si pohodlně vystačí se základními prostředky, jako jsou např. pamflet, proslov, plakát nebo pouhá pomluva. Podobně jako u propagandy sociologické i zde se jedinec zachycený propagandou stává jejím šířitelem, v tomto případě ale vědomým. Agitátor se rovněž nemusí zabývat tím, aby propaganda byla podložena pravdivými – nebo na první pohled pravdivě vyhlížejícími –

---

⁴ Ellul, s. 68.

argumenty, i hloupé lži bude totiž uvěřeno, poveze-li se na vlně zloby, kterou tato propaganda vyprovokovala (vzpomeňme si na známou Goebbelsovu „stokrát opakovanou lež, která se stává pravdou“).

Druhý zmíněný typ propagandy, **propaganda integrace**, má mnoho společných rysů s propagandou sociologickou, lze ji také nazvat propagandou konformity, a jejím nejtypičtějším příkladem je právě propaganda v USA po 2. světové válce. Je to relativně jemné a komplexní působení, které se snaží s využitím veškerých psychologických poznatků, technických prostředků a zapojením prostředků masové komunikace nikoli o dočasné vzplanutí, ale o hluboké prostoupení jedince. Je patrné, že se výsledek opírá nejen o náročné provedení, ale ve stejné míře o promyšlenou strategii ve využití prostředků.

Je nezbytné upozornit ještě na jeden zásadní rozdíl mezi propagandou agitace a propagandou integrace. První je neúčinnější u méně vzdělaných a informovaných skupin (řekněme nižších společenských tříd), které chtějí jednoduché pojmenování příčin „svých“ problémů a jejich rychlé řešení – dobře slyší na propagandistická hesla a přikládají velký význam „magickým“ slovům, o jejichž skutečném významu mají jen neúplnou či povrchní představu (typicky „svoboda“). Propaganda integrace je naopak účinnější u intelektuálně zaměřených jedinců (vyšší třídy), kteří jsou pro moderní propagandu velice snadným cílem. Zpravidla se zajímají o okolní dění a spolu s informacemi z tisku, rozhlasu nebo televize přijímají také propagandu. Jsou vystaveni velkému množství informací, ale zároveň jsou vnitřně přesvědčeni, že mají svobodnou volbu názoru. Stávají se tak nositeli propagandistických myšlenek, aniž by si této skutečnosti byli vědomi.

1.3 Propaganda iracionální a racionální

Nyní se dostáváme k posledním dvěma typologiím, které bych zde rád zmínil a které přirozeně plynou z výše uvedeného. Jde o propagandu racionální a propagandu iracionální. Příkladem **iracionální propagandy** je propaganda agitace. Ta cílí na emoce (iracionální), aniž by musela být podpořena fakty (racionálními). S vývojem a pokrokem společnosti (myšleno společnosti „západního“ typu 20. století) se stává klíčovou **propaganda racionální**. Moderní člověk si zakládá na faktech a řídí se více rozumem – racionální propaganda založená na věcných argumentech, faktech, číslech a statistikách je tak mnohem přesvědčivější. Jsou-li poskytnutá fakta natolik oborově specifická, že jim jedinec příliš nerozumí, tím jim přikládá větší váhu – zapůsobí na něj, aniž by si zpětně pamatoval jejich obsah. Vezměme si příklad ze současnosti, ze světa reklamy, kde působí daný mechanismus. Kosmetická firma uvede na trh nový krém proti vráskám a v televizní reklamě určené běžnému spotřebiteli jmenuje názvy

aktivních látek a extraktů obsažených v krému. Člověk, který není specialistou v oboru, si pod nimi nemůže nic představit a záhy je zapomene. Zůstává však dojem: „Ten krém musí být skvělý!“ Dojem, pocit, emoce, mýtus – ty vedou jedince k akci. *Tato propaganda tedy vyvolala iracionální reakci, jež byla nastartována racionálními fakty.*

Jedinec přijímá z okolí informace, na základě kterých si vytváří obraz světa. Jestliže je těchto informací přemíra, člověk je zahlcen a již nemá kapacitu, aby si je třídil a dále zpracovával – stane se pasivním příjemcem těchto informací a ponechá si obraz světa, který je mu nabízen. Tato skutečnost je důvodem, proč je pro moderní (současnou) propagandu nezbytné využití masových médií a tedy i jejich kontrola propagandistou. Jestliže nemá propagandista kontrolu nad tiskem, rádiem, televizí, a v našem případě i filmovým průmyslem, je nemožné moderní propagandu vůbec realizovat.

Ať si to uvědomujeme či nikoli, moderní propaganda je přirozenou součástí společnosti, ve které žijeme. Někteří autoři si dokonce kladou otázku, zda by moderní společnost, jak ji známe, mohla bez propagandy existovat. Jak bylo naznačeno, propaganda nemusí být nutně výsledkem činnosti nějakého viditelného nebo skrytého propagandisty, může probíhat zcela samovolně (sociologická propaganda). Cílem propagandy tedy nemusí být změna názorů, postoju či hodnot určité skupiny, ale i jejich upevnění a prohloubení v rámci mechanismů působících ve společnosti. Jak jsme si ukázali u agitační propagandy, existují jisté hranice, za které propaganda nemůže zajít, aniž by ztratila nebo úplně pozbyla svou účinnost. Určování těchto mezí, stejně jako měření účinnosti a úspěšnosti propagandy je poměrně problematické, vždy záleží na konkrétním případě použití, stanovených cílech a očekávání propagandisty. Propaganda nikdy nemůže propagovat ideje, ale musí vyslovovat soudy a hodnocení nějakých faktů, přičemž nezáleží na tom, zda jsou tyto soudy přesné a objektivní. Propaganda však nemůže jít proti naprosto zřejmým faktům.⁵

V této kapitole byly nastíněny rozdílné přístupy, které může propagandista pro dosažení svých cílů zvolit, a jejich charakteristické znaky. Citovaný přední odborník na problematiku propagandy Jacques Ellul předkládá ještě mnohem komplexnější typologii, pro potřeby tohoto stručného úvodu do problematiky propagandy jsem však vybral pouze klíčové teze, se kterými budu následně pracovat.

---

⁵ Ellul, s. 295.

2. Propaganda ve 40. letech

Během 2. světové války se stal Sovětský svaz americkým spojencem. Kdysi nepřátelskou totalitu, mnohými srovnávanou s nacistickým Německem, nyní válečná propaganda ve Spojených státech vykreslovala jako sympatického spojence bojujícího po jejich boku s agresorem, který uvrhl celý svět do hrůzné války.

Stalin však nezůstal „dobrým strýčkem Joe“ na dlouho. Na konci války již americká veřejnost se znepokojením sledovala Stalinovo počínání v Evropě a začala si uvědomovat, že komunistická rozpínavost začíná být příliš nebezpečná. V poválečném napětí se začala rozvíjet antikomunistická propaganda, která stírala rozdíly mezi komunismem a fašismem s cílem nahradit v povědomí veřejnosti hitlerovské Německo Sovětským svazem, jakožto novým nepřítelem Spojených států a svobodného světa.

V tomto ohledu to antikomunistická propaganda neměla příliš složité. Američany o nebezpečí, které představovalo rozšiřování komunistického vlivu po celém světě, dostatečně přesvědčovalo mezinárodní dění – nastolení komunistických režimů ve státech střední a východní Evropy (zejména v Polsku a Československu, 1948), blokáda Berlína (1948–1949), vítězství komunistů v Číně (1949) a ve stejném roce zpráva o atomové bombě v sovětských rukou. Vláda si rovněž byla vědoma rizika, které budou představovat hnutí za nezávislost v koloniálním světě jako snadný cíl komunistické propagandy.

Komunismus nebyl jen vnějším a vzdáleným nepřítelem. Postupně sílil strach z komunistických aktivit ve Spojených státech, který antikomunistická propaganda obratně budovala. Ze všech stran přicházely zprávy o odhalených komunistických buňkách a sovětských agentech, přičemž ne ve všech případech byla tato tvrzení podložena. Přesto splnila svůj účel – veřejnost nabyla přesvědčení, že se komunista ukrývá takřka za každým rohem.

Prvním takovým případem byl únik tajných vládních dokumentů do levicového odborného časopisu *Amerasia* již v roce 1945. Za normálních podmínek by byl případ klasifikován jako únik informací. Vzhledem k tomu, že byl editor časopisu Philip Jaffe považován za komunistu, byl tento incident hodnocen jako špionáž. Poté, co vyšlo najevo, že FBI ilegálně prohledávala kanceláře redakce, vláda se rozhodla celý případ „zamést

pod koberec“. I přes tuto skutečnost byla kauza považována za varovný příklad blízkých vztahů mezi prosovětskými sympatizanty a levicově orientovanými členy administrativy.⁶

Když v únoru 1946 Stalin prohlásil, že je konflikt mezi kapitalismem a komunismem nevyhnutelný, a mezinárodní komunistické hnutí se na tento ideologický střet evidentně připravovalo,⁷ antikomunismus se stal ve Spojených státech základním kamenem domácí i zahraniční politiky. V téže době J. Edgar Hoover, ředitel Federálního úřadu pro vyšetřování (FBI), přijal návrh nejvyššího vedení na přípravu vzdělávacích materiálů šířitelných všemi dostupnými kanály, aby byla v případě ohrožení veřejnost informována a dokázala tak čelit přívalu komunistické propagandy, dojde-li k rozsáhlému zatýkání komunistů.⁸

7. října 1946 vydala obchodní komora USA 40 stránkový dokument *Communist Infiltration in the United States*, který měl varovat před nebezpečným komunistickým vlivem v odborových svazech a který republikáni před listopadovými volbami použili jako veřejnou výzvu pro výběr mezi komunismem a republikánstvím.⁹ V březnu následujícího roku prezident Harry Truman vyhlásil tzv. Trumanovu doktrínu a Spojené státy se staly ochráncem svobodného světa před komunismem. Téhož měsíce Truman inicioval program hledání infiltrací neloajálních osob ve vládě. Od března 1947 do prosince 1952 bylo vyšetřováno přibližně 6,6 milionu osob. Sice nebyl odhalen jediný případ špionáže, ale na 500 osob bylo propuštěno z důvodu „zpochybnitelné loajality“. ¹⁰ Toto vyšetřování založené především na tajných důkazech a informacích od skrytých placených informátorů pomohlo nastartovat „hon na Rudé“ a mezi veřejností vzbudilo pocit, že je státní správa zamořena sovětskými agenty.

---

⁶ Powers, s. 195.

⁷ Powers, s. 193–194.

⁸ Powers, s. 215.

⁹ Autorem dokumentu byl John Francis Cronin, katolický kněz a hlasitý odpůrce komunismu. Powers, s. 197.

¹⁰ Zinn, s. 429.

2.1 Komunisté v Hollywoodu

„Plán komunistů je... převzít kontrolu nad filmovým průmyslem.“¹¹

— Ronald Reagan, 1946

Hollywoodská filmová produkce vždy odrážela atmosféru ve společnosti a nezřídka byla politicky či ideologicky vyprofilovaná. To je patrné obzvláště v období, kterým se zabývá tato práce. K podobnému obratu, který učinila vládní propaganda po skončení 2. světové války, došlo i ve filmovém průmyslu.

Během války vzniklo v Hollywoodu několik prosovětsky orientovaných snímků. Působila zde řada aktivních komunistů, nebyli to však oni, kteří mohli ovlivňovat ideologické zabarvení filmové produkce, většinou se totiž jednalo o scénáristy. Warner Brothers natočili prosovětský film *Mission to Moscow*, aby získali sympatie veřejnosti pro válečného spojence USA. Jack Warner chtěl podpořit prezidenta Roosevelta a nejednal pod vlivem scénáristy Howarda Kocha, který se hlásil ke komunismu. Po válce však došlo k obratu a komunisté upadli v nemilost. Od počátku honu na komunisty se Jack Warner podílel na „očistě“ Hollywoodu a Howarda Kocha umístil na černou listinu.¹²

Komunisté byli aktivní v jedné z hollywoodských odborových organizací, Conference of Studio Unions (CSU), což bylo hlavním důvodem, proč se Hollywoodem po roce 1947 šířil strach z převzetí kontroly nad filmovým průmyslem komunisty.¹³ Vypjatý antikomunismus vedl k tomu, že studená válka hýbala Hollywoodem více než jinými oblastmi veřejného života, což se nemohlo neodrazit na filmové produkci.

Vyšetřování komunistických vlivů v Hollywoodu tzv. House Un-American Activities Committee (HUAC) od roku 1947 spolu s Trumanovou doktrínou a skandálem okolo Algera Hisse, kdy byl tento vysoce postavený vládní úředník obviněn ze špionáže, zformovalo veřejné povědomí o studené válce před tím, než se Rosenbergovi a McCarthy stali všeobecně známými jmény.¹⁴

V roce 1947 řada osobností filmového průmyslu veřejně podporovala činnost komisí pro odhalování komunistických vlivů v Hollywoodu. Tito tzv. vyšetřovatelé, některými svými

---

¹¹ Rogin, s. 27.

¹² Rogin, s. 28.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Rogin, s. 29.

kolegy nazývaní jako „fašističtí lovci čarodějnic“, nechali zapsat na černou listinu mnoho komunistů a jejich sympatizantů, včetně osob, které odmítli před komisí vypovídat. Mezi „nežádoucí“ patřila i skupina komunistických scénáristů „The Hollywood Ten“ v čele s Johnem Howardem Lawsonem označovaným jako „notorický komunista“. Po jejich poukázání na Pátý dodatek Ústavy (nikdo nesmí být nucen svědčit sám proti sobě), když byli dotazováni na svou stranickou příslušnost, je přední hollywoodští producenti na setkání v newyorském hotelu Waldorf-Astoria 24. listopadu 1947 nechali zapsat na černou listinu, čímž přišli o práci u filmu. Filmoví producenti v té době žádali vládu o postavení komunistické strany mimo zákon a přijetí legislativy, která by dala jejich černým listinám právní oporu, k čemuž nedošlo.¹⁵ O tři roky později, na počátku mccarthismu, již bylo zapisování na černou listinu v plném proudu.¹⁶

Hollywoodské černé listiny byly často zneužívány jako nástroj pro odstranění nepohodlných osob, a to bez ohledu na jejich politickou orientaci. Tyto procesy však antikomunismu a antikomunistické propagandě spíše uškodily. Pozornost veřejnosti se totiž většinou obracela k osudu jejich obětí a fakt, že došlo k odkrytí mnoha komunistických skupin, ustupoval do pozadí.¹⁷

Jedním z nejaktivnějších bojovníků s „rudými fašisty“ byl herec Ronald Reagan, který se od 40. let politicky angažoval a profiloval se jako silný antikomunista. V roce 1946 byl jmenován prezidentem odborového svazu Screen Actors Guild (SAG), jenž se pod jeho vedením stal významnou antikomunistickou silou jak ve filmovém průmyslu, tak i v politice státu Kalifornie.¹⁸ Reagan se stal rovněž členem Motion Picture Alliance for the Preservation of American Ideals (MPA), mezi jejímiž zakladateli byl v roce 1944 i Walt Disney s cílem bojovat proti komunismu v Hollywoodu a kterou posléze vedl i další antikomunisticky zaměřený herec, John Wayne.

Černé listiny ve filmovém průmyslu a v rozhlasovém vysílání přetrvaly do roku 1960, resp. 1962. Pro politické názory se ovšem propouštělo i na akademické půdě, dokud Americká asociace univerzitních profesorů v roce 1956 neodhlasovala, že vysokoškolský učitel nemůže být propuštěn pro své členství v komunistické straně, případně pro odvolávání se na Pátý dodatek Ústavy před komisí.¹⁹

---

¹⁵ Powers, s. 218.

¹⁶ Powers, s. 245.

¹⁷ Powers, s. 249.

¹⁸ Powers, s. 218–219.

¹⁹ Powers, s. 274.

2.2 Propaganda a náboženství

„Jsou-li komunisté ateisty, hled'te, aby vaše dítě bylo v církvi.“²⁰

— J. Edgar Hoover

Američtí katolíci s obavami přihlíželi vývoji na starém kontinentu, židovská komunita byla znepokojena vzrůstajícími projevy antisemitismu v Sovětském svazu.²¹ Pro katolíky byla kontrola Polska komunisty nemyslitelná a ostře sledovaný proces s kardinálem Józsefem Mindszentyem v Maďarsku dohnal americké katolíky k zuřivosti. Na mnoha místech se konaly modlitby za Mindszentyho propuštění „rudými tyrany“.²²

Katolické organizace vyzývaly Američany, aby nedopustili infiltraci ateistického komunismu do amerického života a ekonomiky, a zasazovaly se o odchod komunistů a prosovětských sympatizantů z veřejného života.²³ J. Edgar Hoover během svých častých veřejných vystoupení kladl důraz na náboženské důvody, proč bojovat proti komunismu, který dle něj nebyl politickou filozofií, ale materialistickým náboženstvím vedoucím k fanatismu, které nemůže v jedné zemi koexistovat s křesťanstvím.²⁴

Už před vypuknutím mccarthistické hysterie se američtí představitelé shodovali v názoru, že je nezbytné vzdělávat veřejnost – především pak mládež – v oblasti komunismu a komunistického hnutí. Hoover prohlásil, že „vzdělávání by mělo být objektivní. Každý, kdo bude komunismus objektivně studovat, se stane jeho velkým odpůrcem.“ Velkou roli v „antikomunistické osvětě“ hrála katolická církev, jejíž organizace vedly speciální vzdělávací programy; americkým katolíkům bylo řečeno, že se na ně světová církev obrací jako na ochránce katolicismu před komunismem. Tento silný antikomunistický postoj katolíků vedl k roztržkám především s protestanty, kteří za ním viděli oportunistické snahy. Katolíci naopak vnímali jejich kritiku a kritiku mccarthismu jako projev antikatolicismu a lhostejnosti k náboženské perzekuci (katolíků) v Evropě a Číně, čímž si získali řadu nepřátel.²⁵

Tísňivá doba studené války přiměla velké množství Američanů, aby hledali sílu a oporu ve víře. Od roku 1940 vzrostl počet členů církvi z 64,5 milionu na 114,5 milionu v roce 1960.²⁶

---

²⁰ Tindall, Shi, s. 657.

²¹ Powers, s. 252.

²² Powers, s. 227–228.

²³ Powers, s. 194.

²⁴ Powers, s. 254.

²⁵ Powers, s. 251–252. Včetně citace.

²⁶ May, s. 20.

Kostely a synagogy se postupně staly místem nejen pro modlitbu a charitu, ale i pro společenské akce a programy pro mladé.²⁷ V roce 1955 se také na všechny americké bankovky začalo tisknout prohlášení „*Věříme v boha*“.²⁸

Antikomunistická propaganda v druhé polovině 40. let bezpochyby splnila své cíle. Podařilo se vyvolat všeobecný strach z komunistů, v některých případech až hraničící s hysterií, a veřejnost byla připravena vést proti nim drastické tažení doma a nést břímě korejské války, aby se zabránilo jejich dalšímu rozpínání po světě.

Nejednalo se však pouze o propagandu vládní. Do šíření antikomunistických myšlenek se zapojila celá řada vlivných skupin, aktivní byla zejména katolická církev vnímající komunistickou ideologii jako ateistickou a antikatolickou bez ohledu na bezpečnostní rizika, která komunismus představoval pro Spojené státy. Důležitou roli hrála i populární kultura, a to především filmový průmysl, který tradičně podporoval oficiální vládní politiku.

Vláda tyto iniciativy podporovala a sama vedla aktivní propagandu ve dvou rovinách. Línii politicko-agitační reprezentovaly prohlášení a informace poskytované oficiálními vládními představiteli, které média, v té době především tisk a rozhlas, přebírala, aniž by je podrobila kritickému pohledu. Tato intenzivní forma propagandy se dále opírala o výsledky práce FBI a řady vyšetřovacích komisí, které odkrývaly komunistické buňky a infiltrace ve státní správě a na jiných kritických místech z hlediska národní bezpečnosti. Šlo o přirozenou a efektivní metodu, jak přesvědčit veřejnost, že je společnost prostoupena komunistickými agenty, jejichž cílem je rozvrat americké demokracie, svobody a kapitalismu. Politický plakát byl pak jen vizuálním ztvárněním těchto představ.

Vzhledem k omezením propagandy agitace popsaným v první kapitole byla nesmírně důležitá druhá složka v podobě integrační propagandy. Ta spočívala především ve výchově společnosti a postupném formování jejího povědomí o charakteru komunistické ideologie, jejích cílech a metodách využívaných pro jejich dosažení. Tento proces byl samozřejmě pomalejší, avšak položil základy pro sociologickou formu propagandy, jejímž výsledkem byla konformní společnost 50. let. Její členové znali a – co je důležité – ztotožňovali se s argumenty, proč je komunismus zavrženíhodný a proč je nezbytné mu aktivně vzdorovat.

---

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tindall, Shi, s. 658.

3. Propaganda v 50. letech

Společnost 50. let ve Spojených státech dokážou dobře charakterizovat dva pojmy – konformita a antikomunismus. V očích Američanů byl po 2. světové válce nahrazen fašismus snad ještě nebezpečnějším komunismem. Hon na komunisty rozpoutaný senátorem McCarthyem rozsával strach, který se ve světle hrozby válečné konfrontace dvou vzájemně nekompatibilních systémů – kapitalismu a komunismu – měnil v pocit bezprostředního ohrožení. Není divu, že Američané unikali před okolním světem do bezpečí svých domovů, kde žili svůj rodinný život v blahobytu. V popředí zájmu většiny Američanů byly osobní cíle, materiální úspěchy a především rodina, která se zdála být jediným místem, kde mohou lidé rozhodovat o svém osudu.

3.1 Propaganda a mccarthismus

S počátkem 50. let se na politické scéně objevil do té doby bezvýznamný republikánský senátor z Wisconsinu, který 9. února 1950 ve Wheelingu v Západní Virginii pronesl slova, která ihned vešla ve známost: *„I když nemám čas jmenovat všechny členy ministerstva zahraničí, kteří jsou aktivními členy komunistické strany a okruhu špionů, držím v ruce seznam 205 jmen, která jsou známá ministru zahraničí [Dean Acheson] jako členové komunistické strany a stále pracují a utvářejí zahraniční politiku na ministerstvu.“*²⁹ Byl to počátek nejtemnějšího období studené války.

Nemám zde v úmyslu popisovat McCarthyho procesy s (domnělými) komunisty, spíše bych chtěl upozornit na to, jakým způsobem mccarthismus ovlivnil antikomunistickou propagandu. Mnoho McCarthyho současníků považovalo jeho fanatismus za projev politické chorobomyslnosti, která se poslední dobou začala v americké politice projevovat. Prezident Truman pátral po jejích kořenech a nechal vypracovat studii mapující hysterii a hony na čarodějnice od Salemu, přes Ku Klux Klan až po dobový antikomunismus, z níž vyplynulo, že nenávisť a netolerance jsou v americké společnosti trvale přítomné a čas od času vyplouvají na povrch ve větší míře. Podobnost těchto výbuchů nenávisť považoval za zřejmou a předpokládal, že antikomunistické šílenství brzy vyprchá, protože Američané budou mít „důležitější věci na

---

²⁹ Powers, s. 235.

přemýšlení.“ Po McCarthyho projevu ve Wheelingu poslal Truman tuto studii do Hlasu Ameriky, kongresmanům a do liberálních organizací po celé zemi.³⁰

Trumanův předpoklad byl správný. V roce 1954 nastal McCarthyho pád a s ním do jisté míry i pád antikomunistické propagandy založené na šíření obav z vnitřního nepřítele.

Jacques Ellul mccarthismus charakterizoval jako důsledek a vyjádření obecného proudu proti všemu neamerickému, přičemž pojetí normality nebylo – na rozdíl od komunismu – v ideologické rovině, jako spíše ve stylu života (*American way of life*). Cokoli negativního bylo spojováno s komunismem, ať už šlo o alkoholismus či homosexualitu. Na komunismus bylo některými pohlíženo až jako na nemoc nebo psychickou poruchu (ve Valley Forge byla zřízena psychiatrická léčebna pro „nakažené komunismem“).³¹

Antikomunismus byl během čtyř let zdiskreditován do té míry, že již nenabral sílu, kterou měl na přelomu 40. a 50. let. Společnost si potřebovala od vyhrocené agitační propagandy odpočinout a zároveň propaganda musela změnit obsah. Do popředí se dostalo téma možného vojenského střetu obou jaderných velmocí.

3.2 Propaganda a populární kultura

Vládní antikomunistická propaganda začala pronikat na pole zábavy. V letech 1948–1954 vyprodukoval Hollywood přes 40 antikomunistických filmů (*I Married a Communist*, *I Was a Communist for the FBI*).³² V podání populární kultury 50 let se stali hrdiny antikomunista a G-Man³³, neohrožený agent infiltrující komunistickou stranu.³⁴ V roce 1951 byla vydána kniha Mickeyho Spillanea *One Lonely Night*, již se prodaly 3 miliony výtisků. Její hrdina Mike Hammer prohlašuje: „Dnes v noci jsem zabil víc lidí, než mám prstů na rukou... Byli to komouši... rudí zkurvysynové, co už měli dávno chcípnout...“ Slavný komiksový hrdina Kapitán Amerika říká: „Mějte se na pozoru, komouši, špehové, zrádci a cizí agenti! Kapitán Amerika se všemi věrnými a svobodnými muži v zádech jde po vás...“³⁵

Klíčovým momentem ve studenoválečných hollywoodských filmech byla milující rodina, kterou se komunisté snažili rozbít obrácením jejich členů proti sobě, často v masce

---

³⁰ Powers, s. 255–256.

³¹ Ellul, s. 107–108.

³² Zinn, s. 436.

³³ Government Man, slangový výraz pro speciálního agenta, nejčastěji agenta FBI.

³⁴ Powers, s. 215.

³⁵ Zinn, s. 436.

sexuálně přitažlivé ženy.³⁶ Paralely lze také vysledovat ve většině vědeckofantastických filmů, jež se těšily čím dál větší oblibě. Pomineme-li původní zpracování *Války světů* H. G. Wellse, kde jaderná bomba zastavila smrtící mimozemské kráčející stroje, měli zlí vesmírní vetřelci lidskou podobu a byli na první pohled nerozeznatelní od běžných Američanů – podobně jako komunisté infiltrující společnost, proti nimž je nutné využít jejich vlastní zbraň – podvratnou činnost vedenou agenty tajných služeb.³⁷

3.3 Život ve stínu 3. světové války

Ve druhé polovině 50. let se svět ocitl na prahu 3. světové války, která měla mít vzhledem k poslednímu vojensko-technickému pokroku daleko katastrofálnější následky než válka předchozí, a díky mezikontinentálním raketám s jadernými hlavicemi by je pocítili všichni obyvatelé Spojených států.

Na skutečnost, že se obětmi hrozícího konfliktu mohou stát kromě vojáků na bojové frontě také civilisté v amerických velkoměstech, upozorňovaly plakáty vydávané Federal Civil Defence Administration (FCDA) s hesly: „*Enemy target no.1 – Civilians*“ nebo „*Make no mistake... Civilians can be bombed!*“³⁸ V roce 1955 shrnul Howard Simons³⁹ situaci prohlášením, že dnešní zbraně přesunuly zákopy, bunkry a nouzové zásoby z první linie na zadní dvorky všech Američanů. Hesla „*Dig or die*“ a „*Duck and cover*“ se staly každodenní realitou.⁴⁰

Místní organizace civilní obrany vydávaly příručky a pořádaly přednášky na téma, jak zabezpečit rodinu, aby její členové přežili jaderný útok, jak se chránit před nebezpečným jaderným spadem, či jak svépomocí vybudovat protiatomový kryt ve sklepě domu nebo na zahradě. V New Yorku, Los Angeles, Chicagu a dalších velkých městech probíhala každé dva týdny nebo měsíčně různá evakuační cvičení civilní obrany. Učitelé ve školách dávali dětem v nečekanou chvíli příkaz „K zemi!“ a ty se musely co nejdříve přikrčit, vlézt si pod lavice a zakrýt si obličej. Mnoho škol nechalo pro své studenty vyrobit identifikační „psí známky“, dívky se učily, jak správně vybavit protiatomový kryt.⁴¹

---

³⁶ Rogin, s. 247–248.

³⁷ Rogin, s. 238–239.

³⁸ Rose, s. 5–7.

³⁹ Novinář, v době aféry Watergate zastával funkci šéfredaktora deníku The Washington Post.

⁴⁰ Rose, s. 5.

⁴¹ Rose, s. 5.

Takto postavená propaganda byla neobyčejně efektivní, a přestože nám v dnešní době uvedené příklady mohou připadat úsměvné, Američané je tenkrát nebrali na lehkou váhu. S tím souvisí jejich vysoké odhodlání čelit „rudému nebezpečí“ ve srovnání s jinými západními zeměmi: v roce 1961 proběhla ve Spojených státech a Velké Británii anketa, ve které lidé odpovídali na otázku, jak by se rozhodli, kdyby si museli vybrat mezi totální jadernou válkou nebo životem pod komunistickou nadvládou. Zatímco první možnost zvolilo 21 % Britů, Američanů, kteří by se zachovali podle hesla „*Better dead than Red*“ bylo plných 81 %.⁴²

V roce 1955 připravilo ministerstvo obrany výukový program pro ozbrojené síly, jehož cílem bylo porozumění ideologiím a hodnotám střetávajícím se v období studené války. Přístup k tématu se však výrazně lišil od vzdělávacích programů určených veřejnosti. Nebyl zmiňován McCarthy ani jiné otázky týkající se hrozby komunismu na „domácí frontě“. Studená válka byla prezentována čistě jako ideologický střet a úspěchy komunismu jako důsledek plného porozumění a víry komunistů ve svůj světonázor a schopnosti jej srozumitelně předávat dalším lidem a národům. Kommunismus může být tedy poražen pouze za předpokladu, že bojovníci proti nebezpečné totalitě budou plně rozumět významu pojmu svoboda, protože síla svobodného světa spočívá ve společné vůli jeho obyvatel žít svobodně.⁴³ Velitelé také nabádali své vojáky, aby volili pouze antikomunistické kandidáty a aktivně se zapojili do skupin podporujících patriotismus a brojících proti socialismu a komunismu.⁴⁴

Noviny a časopisy s velkým nákladem publikovaly antikomunisticky zaměřené články, New York Times v roce 1956 uvedly, že by vědomě nezaměstnali člena komunistické strany, protože by takový novinář nebyl schopen vykonávat svou práci objektivně a čestně.⁴⁵ Nejaktivnějším šířitelem antikomunistických myšlenek ve veřejnosti byl bezesporu J. Edgar Hoover, ředitel FBI, kterou přeměnil na ústředí antikomunistické vládní propagandy. Tvrdá linie, kterou FBI zastávala, vedla k jisté demonizaci úřadu, což mělo negativní vliv na pozdější pokusy o osvětovou činnost, ve které veřejnost spatřovala jen další způsob likvidace jakékoliv politické opozice.⁴⁶ Řada antikomunistů zastávala názor, že pozitivní pojetí komunistické problematiky jako střetu hodnot mezi svobodou a totalitarismem by bylo účinnější než tvrdá

---

⁴² Rose, s. 9.

⁴³ Powers, s. 278–279.

⁴⁴ Powers, s. 299.

⁴⁵ Zinn, s. 436.

⁴⁶ Powers, s. 280.

negativní linie honu na čarodějnice představovaná McCarthym, HUAC a FBI, tento názor však nenacházel příliš pochopení.⁴⁷

---

⁴⁷ Powers, s. 279.

4. Propaganda v 60. letech

„Washington je hlavním městem svobodného světa a prezident musí být jeho vůdcem. Naše ústava to vyžaduje, naše historie to vyžaduje, naše přežití to vyžaduje.“⁴⁸

— J. F. Kennedy, 1960

Z hlediska vývoje antikomunistické propagandy se v průběhu 60. let odehrály tři klíčové události. Na prvním místě bych chtěl zmínit karibskou krizi v roce 1962, kdy – jak se s oblibou říká – visel osud planety na vlásku. Po jejím odeznění společnost zažívala nepopsatelnou úlevu – možnost, na kterou ji přes půl desetiletí připravovala intenzivní všudypřítomná propaganda, nenastala. V rámci propagandy se dramaticky změnil postoj k antikomunismu, který byl od konce 40. let propagandistickým základem. Propaganda tím byla před svým nadcházejícím velkým úkolem – udržet podporu veřejnosti válce ve Vietnamu – citelně oslabena.

4.1 Antikomunismus extremismem

Kennedyho administrativa se rozhodla odlehčit propagandu jejím oproštěním od antikomunismu 40. a 50. let, který považovala za překonaný a pro tehdejší dobu již nevyhovující. V roce 1961 byly ukončeny oficiální vládní programy pro vzdělávání veřejnosti o komunismu.⁴⁹ Patriotický antikomunismus, který se stal ve Spojených státech téměř občanským náboženstvím, vláda shledala až extremistickým politickým postojem a nařídila revizi antikomunistické osvěty vedené důstojnictvem v ozbrojených silách. Antikomunisté se marně ptali, proč Spojené státy riskují životy svých vojáků zadržujících rozpínavý komunismus, když je antikomunismus považován za extremistický přežitek.⁵⁰ Kennedyho útok na antikomunismus vyvolal rozhořčenou reakci antikomunisticky smýšlejících skupin a armádního velení, kde se situace nebezpečně blížila vyvolání vojenského puče.⁵¹

---

⁴⁸ Powers, s. 309.

⁴⁹ Powers, s. 297.

⁵⁰ Powers, s. 298.

⁵¹ Powers, s. 300.

Fulbrightovo memorandum ze srpna 1961, ve kterém arkansaský senátor William Fulbright varoval před antikomunismem, a jeho o několik dní pozdější prohlášení na půdě námořní akademie, že „*radikální extremismus, ať pravcový nebo levicový, je pravým nebezpečím demokratické společnosti,*“ vyvolalo politický boj mezi antikomunisty a anti-antikomunisty, jejichž symbolem se Fulbright stal. Veřejnost se však přiklonila na Fulbrightovu stranu, když ho v roce 1962 znovuzvolila senátorem. Po této epizodě bylo šíření antikomunistických názorů vnímáno jako extremismus a v tu dobu se od antikomunismu odvrátila také většina (nekonzervativních) představitelů katolické církve.⁵²

Kennedyho administrativa odsoudila antikomunismus v domácí politice jako extremismus, v zahraničí následně jako moralismus, přesto si udržovala připravenost čelit všem výzvám vojenské síle Spojených států.⁵³ Změna názoru na antikomunismus a antikomunisty, kterou s sebou přinesl nástup Kennedyho do funkce prezidenta, byla následována proměnou filmové produkce. Hrdinné agenty skrytě bojující proti komunistům vystřídal *Dr. Divnoláska (Dr. Strangelove)* se šíleným antikomunistickým generálem ohrožujícím lidstvo.

Zmírnění postoje však neznamenalo odklon od „boje proti komunismu“. Kennedy zdědil po svém předchůdci veliký závazek ve Vietnamu, a přestože založil svou zahraniční politiku na přísně racionálních propočtech, nikoli na ideologiích⁵⁴ – a možná právě proto – si dobře uvědomoval nutnost ochránit Jižní Vietnam před komunismem. Pokud by jej ztratili, hrozilo nebezpečí dominového efektu⁵⁵, kdy by postupně v jihovýchodní Asii padaly jeden nekomunistický režim za druhým a doslova katastrofou by pak bylo případné ovládnutí Japonska komunisty.⁵⁶ Kennedyho administrativa trvala na míru za jakoukoli cenu⁵⁷, zároveň si chtěl prezident napravit prestiž po ponižujícím neúspěchu invaze v Zátocě sviní.⁵⁸ Přestože si byl vědom možných rizik, schválil v listopadu 1961 odjezd prvních 7 tisíc amerických vojáků do Vietnamu k „ochraně opěrných bodů“.⁵⁹ R. G. Powers v citované knize poznamenal, že je ironií, že rozhodnutí vstoupit do „antikomunistické“ války ve Vietnamu bylo učiněno s minimálním ohledem na hodnoty, ideály a morální principy, které byly pro antikomunismus charakteristické.⁶⁰

---

⁵² Powers, s. 300–301.

⁵³ Powers, s. 308.

⁵⁴ Powers, s. 309.

⁵⁵ Johnson, s. 614.

⁵⁶ Zinn, s. 471.

⁵⁷ Heilbrunn, s. 3.

⁵⁸ Johnson, s. 612.

⁵⁹ Johnson, s. 614–615.

⁶⁰ Powers, s. 312.

V srpnu 1964 Spojené státy zahájily bombardování cílů v Severním Vietnamu a vstoupily tak do konfliktu, který se stal jednou z nejkontroverznějších kapitol historie země, traumatizující zkušeností, která na desetiletí ovlivnila americkou společnost.

Veřejnost vstup do války podporovala, vojáci ji chápali jako boj proti komunistické agresi s nutností zastavit rozpínavost komunistů dříve, než s nimi „budou muset bojovat v San Francisku“.⁶¹ Válku obecně podporovali občané vysokoškolsky vzdělaní, kteří byli citlivější k ideologické rovině konfliktu.⁶² Tato podpora však zanedlouho začala slábnout a většina společnosti se k ní začala obracet zády. Často se lze setkat s názorem, že „válku ve Vietnamu prohrála média“. Tato teorie je dosti sporná, je však pravdou, že média hrála v konfliktu důležitou roli, z hlediska účinnosti proválečné propagandy pak zcela klíčovou.

4.2 Média a válka ve Vietnamu

V 60. letech televizní zpravodajství předběhlo tisk a stalo se pro většinu Američanů hlavním zdrojem zpráv, s čímž souvisel vzrůstající vliv televize na veřejné mínění.⁶³ V roce 1964 v průzkumu pro Televizní informační kancelář (Television Information Office; účastníci mohli zvolit více než jednu možnost) uvedlo televizi jako svůj nejdůležitější zdroj zpravodajství 58 % respondentů, následovaly noviny s 56 %, rozhlas s 26 % a 8 % dotázaných se vyslovilo pro časopisy. V roce 1972 se náskok televize zvýšil na 64 % oproti dennímu tisku s 50 %. Současně 48 % účastníků průzkumu označilo televizi jako nejdůvěryhodnější médium, naopak noviny byly nejdůvěryhodnějším zdrojem informací jen pro 21 % respondentů.⁶⁴ Důvod je celkem nasnadě – v televizi diváci vidí, co se doopravdy děje – události nejsou „převyprávěny“ jako je tomu u novinových článků (samozřejmě, realita může být jiná, i televizní reportér má možnost selekce faktů ve prospěch jedné ze stran). Rostoucího vlivu televize si byl dobře vědom již prezident Kennedy, který vysílání pečlivě sledoval a vyhrazoval si právo zpětně překontrolovat poskytnuté rozhovory.⁶⁵

---

⁶¹ Hallin, s. 141.

⁶² Již na jaře 1964, kdy Vietnam nebyl ještě natolik medializovaným tématem, by poslalo vojáky do Vietnamu 53 % vysokoškolsky vzdělaných, respondentů se základním vzděláním jen 33 %. (Zinn, s. 492)

⁶³ Hallin, s. 106.

⁶⁴ Tamtéž.

Velké oblibě se těšil moderátor a reportér televizní stanice CBS Walter Cronkite, který byl považován za „nejdůvěryhodnějšího muže Ameriky“. Tamtéž.

⁶⁵ Hallin, s. 105.

Televize stejně jako tisk americkou účast ve Vietnamu z počátku podporovaly. Již v dubnu 1961 Washington Post psal, že „ochránit vietnamský lid před komunistickou nadvládou je pro Američany věcí cti.“⁶⁶ New York Times v březnu 1963 připustily, že „náklady na záchranu Vietnamu jsou obrovské, ale cena, kterou by bylo nutno platit, kdyby jihovýchodní Asii ovládlo Rusko a komunistická Čína, by byla mnohem větší.“⁶⁷ Spoléhaly se na informace z oficiálních zdrojů a záznamy projevů vládních a armádních představitelů, kteří informovali o úspěšném postupu armády a na budoucí vývoj pohlíželi veřejně s optimismem. Tuto praxi, kterou můžeme považovat za pozůstatek z let antikomunismu⁶⁸, začal nejprve opouštět tisk čerpající i z neoficiálních zákulisních rozhovorů, ve kterých se postupem času projevovala nejistota a bezradnost, jakým způsobem ve válce pokračovat.⁶⁹ Pochybnosti o důvěryhodnosti oficiálních informací přiměly média k vlastnímu hlubšímu mapování reálné situace. Jakmile začalo vycházet najevo, že je realita mnohem horší, než popisují oficiální vládní zdroje, redakce daly více prostoru svým zpravodajům vyslaným do Vietnamu a pod tíhou jejich zpráv se média postupně začala obracet proti válce.⁷⁰ Od roku 1966 byl televizemi poskytován prostor i oponentům válečné politiky.⁷¹

Zatímco v době korejské války bylo televizní vysílání ještě v raném stádiu svého vývoje, ve Vietnamu již vojáci bojovali takřka před televizními kamerami.⁷² Vědecký pokrok umožnil, že se záběry z bitevního pole vysílaly ještě týž den v televizních zprávách.⁷³ Naturalistické zachycení hrůz války spolu s přirozeným sklonem televize události dramatizovat v divácích zanechávaly pouze negativní dojmy z krvavých výjevů. Následné průzkumy z poloviny 70. let potvrdily předpoklad racionální propagandy popsané v první kapitole, že si velice málo diváků po zhlédnutí televizního zpravodajství pamatuje fakta, spíše u diváků zůstává jakýsi „celkový dojem“⁷⁴, v tomto případě otřesný a šokující.

Armádní představitelé zvažovali možnost cenzury zpráv zasílaných americkými reportéry do svých redakcí, ale uvědomovali si její problematickou účinnost. Novináři vždy mohli obdržet informace od zahraničních kolegů, na něž by se cenzura prováděná americkými ozbrojenými silami nevztahovala – Spojené státy bojovaly ve Vietnamu jako „host“ místní vlády, kde nemohli rozšířit jurisdikci válečných soudů i na neamerické civilisty. Cenzura tedy

---

⁶⁶ Johnson, s. 618.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Hallin, s. 110.

⁶⁹ Hallin, s. 122.

⁷⁰ Powers, s. 323.

⁷¹ Hallin, s. 192.

⁷² Hallin, s. 105.

⁷³ Hallin, s. 129.

⁷⁴ Hallin, s. 107.

nebyla zavedena.⁷⁵ Je otázkou, nakolik by i účinná cenzura zabránila šíření protiválečných nálad ve společnosti. V korejské válce byl tisk loajální, navíc cenzurovaný, a podpora války přesto nevyhnutelně klesala.⁷⁶

Byla to televize, která zřejmě nejvíce ovlivnila veřejné mínění v neprospěch války ve Vietnamu. Televizi sledují převážně starší a méně vzdělané skupiny, které se o politiku hlouběji nezajímají a televizi berou spíše jako prostředek k pobavení, nikoli k získávání informací. Nechtějí se zatěžovat přemýšlením o politice, tudíž s povděkem přejímají názor, který jim televize nabídne.⁷⁷ Od roku 1966 začala podpora války veřejností postupně klesat, i když televizní zpravodajství bylo v té době ještě relativně nakloněno vládní politice. Ve druhé polovině roku si již většina veřejnosti myslela, že vstup do války byl chybou.⁷⁸ Podle řady studií neústupnost vůči Vietnamu podporovali převážně vysoce vzdělaní, vysoce postavení, lidé s vysokými příjmy, mladší generace a pravidelní čtenáři novin a časopisů. Naopak stažení vojsk podporovaly především skupiny obyvatel s nižším socioekonomickým postavením (částečně to mohl být i důsledek vysokých daní).⁷⁹

4.3 Krize na domácí frontě

Prezident Johnson si dobře uvědomoval nebezpečí plynoucí ze ztráty podpory války americkou veřejností a snažil se vyhnout eskalaci celého konfliktu. K tomu ho vedly rovněž obavy z negativního vnímání americké politiky na mezinárodním dění a především z možnosti vstupu Číny a Sovětského svazu do války. Bylo třeba vyhrát válku ve Vietnamu dříve, než se veřejnost proti ní obrátí, zároveň válka nesměla být příliš krutá a vyhrocená.⁸⁰ Tyto obavy byly příčinou omezování bojových akcí a vůbec určité nerozhodnosti ve vedení válečného konfliktu, což se později ukázalo být hlavním důvodem jeho katastrofálního výsledku. Na nutnost nekompromisního postupu byl Johnson upozorňován od počátku. V červenci roku 1965 obdržel od štábních velitelů hlášení: „Není důvodu se domnívat, že bychom válku nemohli vyhrát, pokud je to naše pevná vůle – a *pokud se tato pevná vůle projeví v strategii a taktických operacích.*“ Poslední část věty byla v originále podtržena.⁸¹ Letectvo mohlo prezidentovi slíbit výsledky, pokud bude ofenzíva silná, rychlá, opakovaná do nekonečna a bez omezení. Budou-li

---

⁷⁵ Hallin, s. 127–128.

⁷⁶ Hallin, s. 213.

⁷⁷ Hallin, s. 123–124.

⁷⁸ Hallin, s. 168.

⁷⁹ Dle průzkumu z roku 1968. Zinn, s. 492.

⁸⁰ Zinn, s. 499.

⁸¹ Johnson, s. 616.

útoky pomalé a omezené, nebude moci slíbit nic.⁸² Bombardování však bylo od počátku omezováno, a to v podstatě politickými důvody.⁸³

Zlomem ve válce byla tzv. ofenzíva Tet zahájená 30. 1. 1968, kterou chtěly Vietkong a severovietnamská armáda dosáhnout taktického úspěchu a zahájit masové povstání⁸⁴. Z vojenského hlediska ofenzíva selhala a komunisté utrpěli velké ztráty, z hlediska strategického však dosáhla mimořádných výsledků – zpochybnila dosavadní strategii Spojených států ve Vietnamu, která vůbec umožnila tak rozsáhlý útok. Média prezentovala ofenzívu Tet jako velké vítězství komunistů, což vedlo k posílení protiválečných nálad uvnitř americké společnosti a k prohloubení její demoralizace.

Bezradnost Johnsonovy administrativy po ofenzívě Tet se navenek projevila mlčením, které ve společnosti budilo nejistotu a přesvědčení, že vítězství ve válce není na dosah, jak vláda tvrdila, a zda je vítězství vůbec reálné. Zároveň toto mlčení dávalo prostor médiím pro vlastní hodnocení situace a vyjádření převládajícího názoru, že jsou Spojené státy na cestě k velké katastrofě.⁸⁵

Po ofenzívě již média neoznačovala válku jako „naši“, ale stala se pouze „válkou“⁸⁶, o které informovala s důrazem na civilní oběti, zničená města a ztráty na životech vojáků americké armády. Do paměti lidí se vryla slova jednoho z jejich velitelů: „Abychom město zachránili, bylo nutné jej zničit.“⁸⁷ Nedá se však říci, že by byla média protiválečná. Většina zpráv z Vietnamu byla přímočará a nezaujatá.⁸⁸

Jestliže politici věří, že televize ovlivňuje veřejné mínění a pohlíží na zpravodajství jako na obraz atmosféry ve společnosti, pak může televize do jisté míry ovlivňovat kurz politiky. Když Walter Cronkite⁸⁹ uzavřel svou reportáž z ofenzívy Tet slovy, že válka je „krvavou slepou uličkou“ a možná již nastal čas vyvléknout se z konfliktu, Lyndon Johnson se prý obrátil ke svým poradcům a řekl: „Je po všem.“⁹⁰ Nebyl to však konec války, ale konec amerického úsilí a vůle v ní zvítězit. Již ke konci roku 1967 a především po ofenzívě Tet se odhodlání amerických představitelů pokračovat ve válce začalo hroutit. Proti válce se vyslovili

⁸² Johnson, s. 616–617.

⁸³ Autorka Johnsonova životopisu Doris Kearns poznamenala, že „omezené bombardování mu připadalo jako svádění, nikoli jako násilňování, a svádění lze kontrolovat a dokonce s ním i přestat“. Johnson, s. 617.

⁸⁴ Johnson, s. 618.

⁸⁵ Hallin, s. 169.

⁸⁶ Hallin, s. 175.

⁸⁷ Hallin, s. 176.

⁸⁸ Hallin, s. 174.

⁸⁹ Moderátor a reportér televizní stanice CBS, viz poznámka č. 64.

⁹⁰ Hallin, s. 108.

ministr obrany Clark Clifford, Dean Acheson a někteří radikálnější senátoři.⁹¹ Spojené státy začaly hledat cestu, jak z konfliktu vycouvat „se ctí“.

Po ofenzívě Tet se již mnoho Američanů stavělo proti krutostem války, jiní viděli válku, kterou není možné vyhrát a která měla v té době na svědomí 40 tisíc mrtvých amerických vojáků, 250 tisíc raněných, vietnamské ztráty mnohonásobně větší, a konec v nedohlednu.⁹² Zatímco v srpnu 1965 se 61 % Američanů domnívalo, že účast ve Vietnamu *není* špatná, v květnu 1971 tomu bylo přesně obráceně.⁹³ Je však nutné dodat, že si prezident Johnson vysloužil u veřejnosti kritiku naopak i za svou nerozhodnost a nedůraznost – jeho popularita stoupala, kdykoli se rozhodl vyvinout tlak, např. po započetí bombardování se prezidentova popularita zvedla o 14 %.⁹⁴

První známky domácí opozice proti válce ve Vietnamu přišly ze strany hnutí za lidská práva – možná protože zkušenosti afroameričanů s vládou je vedly k automatické nedůvěře vůči všemu, co vláda označovala jako boj za svobodu.⁹⁵ „*Žádní černoši z Mississippi nebudou bojovat ve Vietnamu za svobodu bělochů, dokud nebudou všichni černoši v Mississippi svobodní... Nikdo nemá právo žádat nás, abychom riskovali život a zabíjeli jiné barevné lidi v Santu Domingu a Vietnamu, aby bílý Američan zbohatl,*“ stálo na protestním letáku z roku 1965.⁹⁶ Protiválečné protesty postupně sílily a zmohutněly s vlnou studentských demonstrací v roce 1968. Policejní brutalita, zatýkání a soudní procesy s demonstranty však vedly k ještě většímu odporu proti vládě a Vietnamu.⁹⁷ Prezident Johnson se již nemohl ukázat na veřejnosti, aniž by jej nedoprovázely protesty. Skandování „*LBJ, LBJ, how many kids did you kill today?*“ se ozývalo ze všech koutů země.⁹⁸

Lze říci, že antikomunistická propaganda ztratila v 60. letech pevnou půdu pod nohama. Po *relativně* úspěšném vyřešení karibské krize opadlo napětí vystupňované na zlomu 50. a 60. let. Amerika již nebyla bezprostředně ohrožena. Základy, na kterých propaganda stavěla, se otřáslы s příchodem Kennedyho racionální zahraniční politiky a především jeho odsouzením až fanatického antikomunismu. Spojené státy reálně bránily nekomunistické režimy nikoli s cílem

---

⁹¹ Johnson, s. 619.

⁹² Zinn, s. 483.

⁹³ Zinn, s. 492.

⁹⁴ Johnson, s. 618.

⁹⁵ Zinn, s. 484.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Rogin, s. 78.

⁹⁸ Zinn, s. 483.

ochraňovat a šířit demokracii ve světě, ale zastavit expanzi komunistů a nedopustit jejich globální převahu. To však byly pro běžného Američana poměrně vzdálené pojmy. Přesto se ve společnosti stále držela představa, že bojovat proti komunistům je *správné*, což bylo důvodem počáteční podpory veřejnosti vstoupit do války. Jak již bylo řečeno, tato podpora začala rychle slábnout. Problémem bylo, že nikdo nedokázal veřejnosti přesvědčivě vysvětlit, co by Spojené státy úspěšným tažením ve Vietnamu získaly. Ideově založené argumenty o otázce cti zachránit „demokratický“ jižní Vietnam před komunismem se na pozadí krvavých záběrů od válečných zpravodajů rychle bortily. Tuto situaci trefně vystihl senátor Fulbright v roce 1966: *„Je nám říkáno, že bojujeme s komunismem. Nerozumím této lidské obsesi v abstrakcích. Komunismus je pouze jiný způsob organizace společnosti, se stejnými nešvary jako jiné silné velmoci. Stalin byl děsivý lidožrout bez ohledu na systém, ke kterému se hlásil. Komunistická Jugoslávie je dnes mnohem otevřenější než vojenský režim v Jižním Vietnamu nebo ve vojenských diktaturách v Latinské Americe, které podporujeme.“*⁹⁹

Na počátku konfliktu se vládě dařilo šířit propagandistické myšlenky pomocí oficiálních vládních prohlášení a materiálů, které média přebírala. Jakmile však začaly noviny a poté i televize pochybovat o pravdivosti oficiálních informací a daly prostor svým zpravodajům „v terénu“ a postupně i oponentům války, ztratila vláda nejdůležitější kanál pro šíření proválečné propagandy. Propagandistické plakáty těžce odolávaly tlaku těch protiválečných parodujících „*I Want You for U.S. Army*“ proslulého strýčka Sama. Nejvýraznější byla propagandistická produkce filmová. Film z roku 1968 *Zelené barety (The Green Berets)* spolurežirovaný již zmíněným Johnem Waynem, který obsadil také hlavní roli, zobrazoval statečnost a odhodlání amerických vojáků v kontrastu se zákeřnými a zbabělými bojovníky Vietkongu. Snímek měl přesvědčit americkou veřejnost, že jejich „kluci“ bojují ve Vietnamu za správnou věc. Druhým propagandistickým filmem, o kterém bych se rád zmínil, byl 27 minutový *A Day in America*, taktéž z roku 1968. Divákovi je Amerika v době vrcholící války a bouřlivé domácí atmosféry představována jako ideální místo k poklidnému žití s bohatým společenským životem a vyspělým průmyslem. Propaganda v této podobě a v této době se již musela nutně míjet účinkem.

---

⁹⁹ Powers, s. 323.

5. Propaganda v 70. letech?

Lyndon Johnson se rozhodl již radši nekandidovat na funkci prezidenta Spojených států a v roce 1969 jej vystřídal Richard Nixon. Tento konzervativní a nekompromisní Kalifornčan nenašel příliš obliby a porozumění u liberálů z východního pobřeží ovládajících sdělovací prostředky.¹⁰⁰ Nixon rovněž čelil masivním protiválečným protestům, a přestože se snažil veřejnost přesvědčit, že je naprosto neoblomný, doháněly ho k zuřivosti a dissent všemožně potíral.¹⁰¹ Podobně jako Johnson, i Nixon byl přesvědčen, že za protesty byly Moskva a mezinárodní komunistické hnutí.¹⁰² Pokoušel se tedy k jejich potlačení využít tajných služeb a vedení operací FBI a CIA soustředit v Bílém domě.¹⁰³ Lze také říci, že v případě protiválečných protestů byla televize otevřenější oficiální vládní rétorice – zobrazovala je spíše popisně, aniž by se hlouběji zajímala o argumenty odpůrců války.¹⁰⁴

Společnost byla z války již znatelně unavená a šířil se v ní pocit rezignace. Soudy začaly být k protiválečným demonstrantům shovívavější – v roce 1971 zamítaly projednávání případů demonstrantů, kteří by za stejný skutek před dvěma lety šli do vězení. Padaly také nižší tresty.¹⁰⁵

Těžkou ránou pro vládu byl únik tzv. *Pentagon papers*, 47 svazků klasifikovaných jako tajné a mapujících americkou aktivitu ve Vietnamu od počátku konfliktu. Jeden z členů týmu, který tyto dokumenty připravoval, poskytl jejich kopii New York Times, které je začaly od 13. června 1971 zveřejňovat. Vyšlo najevo, že od počátku války vláda veřejnosti lhala, slibovala brzké vítězství, i když si byla vědoma blížící se katastrofy, informována CIA a Pentagonem, že válku nelze vyhrát.¹⁰⁶ Útoky na americká plavidla v Tonkinském zálivu se ukázaly být vyprovokovanými ze strany USA, případně zcela smyšlenými, nehledě na to, že se incident nestal v mezinárodních, ale vietnamských vodách. Administrativa údajně věděla o polarizovaném veřejném mínění ohledně zahraniční politiky v jihovýchodní Asii a dva měsíce před tonkinským incidentem již její vedení zvažovalo možné způsoby, jak vstoupit do války.¹⁰⁷

---

¹⁰⁰ Johnson, s. 595.

¹⁰¹ Zinn, s. 500.

¹⁰² Rogin, s. 76.

¹⁰³ Rogin, s. 78.

¹⁰⁴ Hallin, s. 199, 201.

¹⁰⁵ Zinn, s. 500.

¹⁰⁶ Powers, s. 333–334.

¹⁰⁷ Zinn, s. 476.

Další odliv svých dosavadních příznivců války ve Vietnamu nastal na počátku 70. let, kdy Vatikán označil jaderné zbraně za „zločin proti Bohu a člověku“ a tlačil na americké katolíky, aby přestali podporovat vládní studenoválečnou politiku a válku odsoudili. Průzkumy veřejného mínění tehdy zachytily zásadní názorový obrat. Zatímco v roce 1969 podporovala většina věřících vládní strategii ve Vietnamu, o dva roky později bylo pro okamžité stažení vojsk 80 % amerických katolíků.¹⁰⁸

Richard Nixon to neměl v prezidentské funkci jednoduché. Musel čelit masovým protestům proti válce, která byla od roku 1968 na „domácí půdě“ v podstatě prohraná a vláda hledala cestu, jak Ameriku z konfliktu – v rámci možností – důstojně vyvést. Tuto roli mu ztěžovala média, která považoval za své nepřátele. Věděl, že ho východní tisk nenáviděl už od konce 40. let a že ho sdělovací prostředky v roce 1960 připravily o funkci prezidenta.¹⁰⁹ Útoky médií na prezidenta byly v tehdejší politické životě úplně něčím novým. Dříve prezidenty podporovala, kryla milostná dobrodružství Roosevelta i Kennedyho či Johnsonovo úplatkářství ještě v době, kdy byl viceprezidentem.¹¹⁰ Paul Johnson ve své knize *Dějiny 20. století* vykresluje mediální štvanici s cílem politicky zničit po Lyndonu Johnsonovi i Richarda Nixona, která vyvrcholila aférou Watergate (1972).¹¹¹ V té době se prezidentovi již vymykala situace z rukou a o dalším propagandistickém úsilí nemohla být řeč, nehledě na to, že by sebeintenzivnější propaganda nedokázala ve veřejném dění a klimatu už nic změnit.

---

¹⁰⁸ Powers, s. 325–326.

¹⁰⁹ Johnson, s. 629.

¹¹⁰ Johnson, s. 632.

¹¹¹ Johnson, s. 628–635.

Závěr

Antikomunistická propaganda dosahovala svých největších úspěchů od druhé poloviny 40. let do počátku 60. let. Podařilo se jí potlačit pozitivní vnímání Sovětského svazu šířené vládní propagandou během 2. světové války a následně vyvolat strach z rozpínavého komunismu. Přestože podpora americké účasti v korejské válce postupně klesala, veřejnost ji vnímala jako důležitý krok k posílení vlastní bezpečnosti. Politicko-agitační propaganda nastartovala až s hysterií hraničící hon na komunisty ve všech sférách veřejného života. Šíření antikomunismu rovněž napomohla katolická církev, která se stavěla proti ateistickým základům komunismu a především proti perzekuci věřících v zemích s nově nastolenými komunistickými režimy. Zraky Američanů upoutal také Hollywood, a to nejen svou antikomunistickou filmovou produkcí, ale i činností svých „vyšetřovacích komisí“ a jejich čistkami. Spolupůsobící propaganda integrace položila základy pro sociologickou propagandu, která vedla ke zformování tzv. konformní společnosti 50. let.

Intenzita antikomunistické propagandy dostoupila vrcholu v období mccarthismu. Lze říci, že se v této době vládě antikomunismus vymknul kontrole, a ta jej musela tlumit. McCarthyho pád byl pro společnost vítaným uvolněním, zároveň však zdiskreditoval propagandu založenou na strachu z vnitřního nepřítele. Vývoj světového dění a úroveň bojového arzenálu SSSR s sebou přinesl strach z bezprostředního ohrožení lidí přímo v USA – a tím i náplň propagandy, která nabrala nový dech. Američané žili v očekávání jaderného konfliktu až do konce karibské krize v roce 1962.

V 60. letech došlo k významnému oslabení propagandy. Kennedyho odsouzení antikomunismu jako přežitku doslova otřáslo jejími základy a způsobilo vlnu nevole zejména v armádních kruzích. Schylovalo se k válce ve Vietnamu a propaganda jen těžko nabírala nový obsah. Ukázalo se, že ochrana svobody a demokracie ve vzdálené zemi není pro společnost dostatečným důvodem, aby tolerovala desetitisíce mrtvých amerických vojáků ve válce, jejich hrůzy byly každý den zobrazovány v médiích, především v televizi. Udržet podporu veřejnosti válce by bylo náročným úkolem i pro intenzivní agitační proválečnou propagandu, kterou se vláda *snažila* vést. Ve srovnání s dobou, kdy byla antikomunistická propaganda na vrcholu, došlo k zásadní proměně prostředí, ve kterém měla působit.

1. Jak již bylo naznačeno, v době války ve Vietnamu se veřejnost necítila být bezprostředně ohrožena, ať už vnitřním nebo vnějším nepřítelem.

2. Antikomunismus spojený s pocitem ohrožení byl velice konkrétní, naopak ochrana svobody a demokracie jako nová náplň propagandy byla pro mnoho Američanů dosti abstraktním pojmem. Dalo by se říci, že společnost nevěděla, co by úspěchem ve Vietnamu získala – zastavení komunistické expanze již nebylo prezentováno jako životně důležité.
3. Vláda ztratila podporu médií jako klíčového prostředku šíření propagandy. Toto byl zcela nový jev – dříve sdělovací prostředky podporovaly prezidenta a přebíraly zprávy z oficiálních zdrojů. Díky technickému pokroku se aktuální informace dostávaly ke svým příjemcům velice rychle a televize se stala hlavním zpravodajským médiem. Lidé tak mohli porovnávat informace z různých zdrojů.
4. Prezident Johnson ztrácel důvěru veřejnosti, že je schopen dostát slibům o brzkém a vítězném konci války. Podpora války v Koreji také postupně klesala, válka ve Vietnamu však trvala mnohem déle a její podpora klesala z důvodu oslabené propagandy rychleji.
5. Propaganda se snažila působit na společnost zmítanou studentskými protesty, hnutími za rovnoprávnost a protiválečnými demonstracemi. Takto destabilizovaná společnost jen stěží mohla naslouchat propagandě. Vnitropolitické problémy odváděly pozornost od mezinárodního dění a vládní zahraniční politiky – nutnost boje s komunismem se o to více vytrácela z povědomí veřejnosti.

V těchto podmínkách bylo vedení účinné propagandy takřka nemožné. Toho si byli vládní představitelé dostatečně vědomi, což vedlo k jejich rozhodnutí vycouvat z konfliktu po „neúspěšné“ ofenzivě Tet. Spolu s vůlí prezidenta válku vyhrát se zhroutily také zbytky vládní propagandy.

Příčin katastrofálního výsledku války ve Vietnamu lze nalézt mnoho, stejně tak nemůžeme žádnou z nich označit jako hlavní a klíčovou – spíše došlo k jejich kumulaci. Podobné je to i s válečnou propagandou. Není možné říci, že by selhala nebo byla špatně vedena. Šlo o logické vyústění jejího vývoje spolu se společenskými změnami, na které nedokázala adekvátně reagovat.

Summary

The work deals with the anticommunist propaganda in the U.S. between 1945–1975. This period, bounded by the end of the World War II and the end of the Vietnam War, is very interesting from the perspective of propaganda. It managed to change the perception of communism in a very short time, to launch a Red Scare and in the second half of the 50s to convince Americans that are facing a threat of a nuclear conflict. The situation changed in the 60s when anticommunism was labeled as a relic of the past. The anticommunist propaganda was appreciably weakened close to the beginning of the Vietnam War, when the propaganda was needed to maintain public support for the war.

The propaganda was not successful in this matter. We can find the causes of this failure in major transformation of the environment in which the propaganda operated: 1) The society did not feel so threatened by the communism as it was before. 2) A new content of the propaganda – to protect freedom and democracy – was for many Americans quite abstract. The society did not know what would be gained by success in Vietnam. 3) The government lost the support of media as a key means of spreading propaganda and the media no longer just pick up information from official sources. 4) President Johnson lost public confidence in the ability to achieve an early victory. The lengthy war then was rapidly losing public support. 5) The propaganda was unable to operate effectively in the society shaken by domestic problems that distracted attention from the international affairs and government foreign policy.

Under these conditions to build effective propaganda was virtually impossible. After the “Tet offensive” government officials aware of that rather decided to withdraw from the conflict.

Použitá literatura

- ELLUL, Jacques. *Propaganda : The Formation of Men's Attitudes*. Reprint of the 1965 ed. New York : Vintage, 1973. 352 s. ISBN 0-394-71874-7.
- GEORGE, Alice L. *Awaiting Armageddon : how Americans faced the Cuban Missile Crisis*. Chapel Hill : The University of North Carolina Press, c2003. 238 s.
- HALLIN, Daniel C. *The uncensored war : the media and Vietnam*. Berkeley : University of California Press, 1989. 285 s.
- HEILBRUNN, Jacob. *The American Prospect* [online]. 1996 [cit. 2010-02-15]. Who Won the Cold War?. Dostupné z WWW: <http://prospect.org/cs/articles?article=who_won_the_cold_war>.
- CHATFIELD, Charles. *An American ordeal : the antiwar movement of the Vietnam era*. Syracuse : Syracuse University, 1990. 495 s.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Praha : Rozmluvy, 1991. 845 s. ISBN 8085336073.
- MAY, Elaine Tyler. *Homeward Bound : American Families in the Cold War Era*. New York : Basic books, c1988. 284 s.
- POWERS, Richard Gid. *Not without honor : the history of American anticommunism*. New Haven : Yale University Press, 1998. 554 s.
- ROGIN, Michael Paul. *Ronald Reagan, the movie : and other episodes in political demonology*. Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1988. 480 s. ISBN 0-520-06469-0.
- ROSE, Kenneth D. *One nation underground : The Fallout Shelter in American Culture*. New York : New York University Press, c2001. 313 s.
- TINDALL, George Brown, SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických. 2. opravené vyd.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 897 s.
- ZINN, Howard. *A People's History of the United States : 1492–Present*. New York : HarperCollins Publishers, 2005. 752 s. ISBN 0-06-083865-5.